
Укладач
Юрій Винничук

АНТОЛОГІЯ
УКРАЇНСЬКОЇ
ГОТИЧНОЇ
ПРОЗИ

У двох томах

I
ТОМ

Харків
«ФОЛІО»
2014

Григорій КВІТКА-ОСНОВ'ЯНЕНКО

Народився 18. 11. 1778 р. у слободі поблизу Харкова у поміщицькій родині. Освіту здобув приватно і це, вочевидь, згодом відбилося на його творчості. Принаймні жодної іноземної мови він так ніколи й не вивчив. З 1793 по 1797 р. перебував на військовій службі, вийшовши у відставку в чині капітана. Літературну діяльність розпочав у 1816 р. з фейлетонів та віршів. З 1832-го став публікувати свої українські оповідання та повісті, в яких часто використовував фольклорні мотиви й казкові образи («Мертвецький Великдень», «От тобі і скарб», «Конотопська відьма», «Відьма»).

Помер письменник 8. 08. 1843 р. у Харкові.

Сучасники свідчать, що Квітка цікавився спиритизмом й охоче розповідав різні моторошні історії. В журналі «Маяк» (1845, № 12) український письменник та етнограф М. Семеновський писав: «Прочитавши в «Маяку» про деякі незрозумілі для фізики духовні явища, я зараз же вирішив сповістити вам кілька не менш дивних явищ, які не можуть бути витлумачені жодними фізичними приписами, і тішуся, що тепер маю можливість представити їх увазі читачів.

Буваючи у покійного Григорія Федоровича Квітки, відомого в нашій літературі під іменем Основ'яненка, ми часто предметом наших розмов вибирали духовну сторону людини. Основ'яненко любив розповідати, сам пережив і знав багато подібних випадків. І ось два з них.

«Це трапилося влітку о восьмій вечора, — так почав Григорій Федорович. — Я сидів у світлиці і читав книгу: двері в маленьку мою кімнатку були відчинені; і все добре проглядалося. Цього ж дня я розмовляв з дружиною, жалкуючи, що довго не дістаю листів від сестри моєї, і подумки розгадував причини сього. Раптом, наче мене щось змусило подивитися в маленьку кімнатку, я побачив сестру мою в довгій білій сукні: обличчям бліда, мертва, вона стояла біля столу і вирізала з аркуша білого паперу хрест. Це надзвичайно мене розтريفожило, я підвівся, щоб встати з канапи, але не зміг. Сестра відійшла від столу і двічі або тричі повільно пройшла по кімнаті, вирізала хрест і раптом зникла, залишивши витинанку на столі. Сестра моя мешкала в селі за три версти від мене. Через кілька днів я дістав вістку, що сестра моя померла і, як я вираховував, саме о тій порі, коли її образ мені явився.

Товариш мій М. Ф. К. був одружений вдруге. Наприкінці третього місяця після весілля одного вечора зібралися до нього знайомі пограти в віст. М. Ф. посадив чоловіків за зелені столики у вітальні, де було тепліш і де також був присутній весь жіночий аеропаг. В залі нікого не було, тьмяно горіли дві свічки, та маятник велетенського настінного годинника порушував тишу.

Десь о дванадцятій годині молода дружина, залишивши гостей, вийшла до зали і, ступивши кілька кроків, упала без тям. Вмить усі збіглися до неї і, коли вона опритомніла, то почали розпитувати, що з нею таке було. Проте вона тоді нічого не пояснила, вирішивши від чоловіка приховати справжню причину свого переляку. Довірилася лише подругам.

— Коли я увійшла до зали, — розповідала вона, — то побачила за фортепіаном покійницю, першу дружину мого чоловіка.

Не бачивши її ніколи, вона описала, яке в неї було обличчя, яка сукня. Саме в такій сукні й було небіжку поховано.

— Не вірячи в подібні явища, я гадала, що то чийсь жарт, але коли підходила до фортепіана, привид рушив мені назустріч. Я втратила свідомість і упала».

МЕРТВЕЦЬКИЙ ВЕЛИКДЕНЬ

Був собі чоловік та жінка. Чоловіка звали Нечипором, а жінку Пріською. Вона була хорошого роду і одним одна дочка у батька, дуже багатого: була й скотинка, і усяка худоба, а сина не було, тільки дочка. Так батько її, подумавши, та узяв сироту, сього Нечипора, замість дитини, та й вигодував його, і доглядів, і до розуму доводив. А Нечипорів батько та був собі велика ледащичка: спився і звівся нінащо та колись під тином п'яний і одубів; жінка, що не мала нічого та й не вмiла робити, пішла попідвіконню; а хлоп'я за Христа ради узяв Прісьчин батько. Так що ж бо! Не дурно кажуть: недалеко відкотиться яблучко від яблуньки: у Нечипора була уся батькова натура. Злодіяка такий, що ні з чим не розминеться: і цигана обдурить, і старця обікраде; а пити? — так не переп'є його і Данилко, що у нашого пана живе та за його ридваном ззаду труситься у цвяхованому каптані, та у мережованім брилі; той здорово п'є, а Нечипір ще гірш його. Іще ж таки поки парубковав, то й сюди й туди: було, п'є ніч, гуляє, з парубками бурлакує, а удень як скло перед хазяїном: і робить що треба, і послуха у всякім ділі, і поважа старого. Коли ж його на вольній або на вечорницях потасують добре... бо таке задьорне собі, що до усякого так у вічі лізе, як тая оса, так і зчепиться; ну, то й звісно, що йому щонайгірше і доставалось. Та ще на лихо собі був такий невеличкий, хирлявий, та й сили не більш було, як у сліпої попової кобили, що було не здужає у Пилипівку попівських хаптурок по селу возити. Так з ким не зчепиться, то усяк його попіб'є. А іноді проти лави один піде, так тут вже достанеться йому на горіхи, пику йому порозбивають, волосся пообривають, одержу порозривають, та таких йому тусанів надають, та так йому бельбахи повідбивають, що насилу удосвіта додому долізе.

Так що ж бо! Перед хазяїном відбрешеться: то ніччю роя ловив, так бджоли йому пику покусали; то відьма приходила ніччю хазяйських коров доїти, а він почав відгонити,

а вона перекинулась собакою та кинулась на нього і одержу йому порвала і усього подряпала. То, було, старий і вірить і гоїть його, та ще від переляку, щоб не напав переполох, і горілочкою його підпоює. От нашому Нечипору і на руку ковнїнка! Лежить на печі, та оха, та горілочку потягує, а усі коло нього панькаються. А що ніхто й не знав, що він таке ледащо і таки зовсім нероба, то й оддали за нього Пріську. А як після сього незабаром вмер і у неї батько, а там і мати, то й остався наш Нечипір сам собі господарем.

Недовго ж нагосподарював. У три годи рішивсь зовсім. Що була скотинка, позбував, земельку позакладував, а грошики попропивав, а що було опріч того, те від недогляду попропадало само... П'є та краде, б'ється та позивається; а звісно, що тільки підеш з жалобами та з позивками, то вже й десяцькому дай, соцькому дай, писарю дай, отаману дай, а все-таки до волості відопруть (не їм же одним хліб їсти); а як, не дай Боже! та у ту пору набіжить засідатель та, борони Боже лихого часу, з письмоводителем: так тогді вже й зовсім пропає! Пишуть-пишуть, беруть-беруть, та тільки тогді пустять, як вже нічого й взяти; а то, коли zostались які вишкварки, так іще у суд запровадять, — ну! там уже і амінь. Так чи надовго ж то Нечипорові, при його дурній голові, стало усеї тестевої худоби? Фіть-фіть! Пішла по добрим людям та по шиночкам, а він звівсь нінащо.

Сердешна Пріська викупала його не десять разів і із-під калавуру, і із колоди, а раз прийшлося і з острога викупати. Вже який би не був, а усе він їй муж, нігде було дітись. А через таке лихо попереводила і в себе, що було у скрині із хорошої одержі, і намисто, і дукати, і хрести, і усякую худобу.

Журилась вона, журилась, далі треба за розум узятись, щоб з плечей усього не попропивав їй п'яниця. Нічого не кажучи, стала його у хаті заперати, а сама піде або баштан полоти, або коноплі брати, щоб було чим прогудуватись. Що ж? Вернеться додому, хата пустісінька! Проклятий Нечипір виліз у вікно, та й шукай його. Треба їй шатнутись

ЗМІСТ

Григорій КВІТКА-ОСНОВ'ЯНЕНКО	7
Мертвецький Великдень	9
Іван БАРЩЕВСЬКИЙ	30
Душа не в своєму тілі	31
Дерев'яний дідок і жінка-комаха	46
Що трапилося з Дерев'яним Дідком	49
Жінка-комаха	57
Школяр Люцефуга	62
Гордий філософ	67
Мрійник Северин	72
Привид	77
3 книги «ШЛЯХТИЧ ЗАВАЛЬНЯ»	78
Про чорнокнижника і змія, що вилупився з яйця, якого зніс півень	78
Зухвалі вчинки	93
Вужева корона	103
Вовкулака	107
Родимка на вустах	117
Духи вогнисті	124
Орест СОМІВ	132
Русалка	133
Недобре око	141
Михайло ЧАЙКОВСЬКИЙ	147
Могила	147

Іван БОРОЗДНА	155
Золота гора, або Я тебе вирятую. <i>Українська легенда</i>	155
Олекса СТОРОЖЕНКО	162
Дорош	162
Мірошник	173
Хома КУПРІЄНКО	185
Недобрий віщун	186
Втоплениця	197
Микола БІЛЕВИЧ	206
Журавель	207
Микола КОСТОМАРОВ	218
Дитяча могила	219
Хвора. <i>Розповідь лікаря</i>	230
Файна	246
Пантелеймон КУЛІШ	261
Огняний змії. <i>Повість із народних переказів</i>	262
Іван НАУМОВИЧ	322
Нічний супутник	323
Іван ГАВРИШКЕВИЧ	328
Страхи	328
Видінне	341
Григорій ДАНИЛЕВСЬКИЙ	347
Витівки духів	347
Примари	351
Прогулянка дідька	352
Митрофан АЛЕКСАНДРОВИЧ	356
Антін Михайлович Танський	356
Володимир РОСКОВШЕНКО	361
Шапка	361
Євген ЗГАРСЬКИЙ	370
Отець Юрій	370

Леопольд фон ЗАХЕР-МАЗОХ	386
Мертві ненаситні.	387
Олександр ТАРНАВСЬКИЙ	419
Лейб-Сурес. <i>Із єврейських легенд</i>	419
Орест АВДИКОВСЬКИЙ.	440
Історія черепа.	440
Лев САПОГІВСЬКИЙ.	446
Старий палац.	446
Михайло ПЕТРУШЕВИЧ	452
Градобур	452
Наталя КОБРИНСЬКА	486
Душа. <i>Психологічний ескіз</i>	487
Хмарниця	505
Тимотей БОРДУЛЯК	510
Нічний привид.	510
Кость ВАНЧЕНКО-ПИСАНЕЦЬКИЙ	518
Чорнокнижник. <i>Із розповідей бабусі</i>	518
Федот КУДРИНСЬКИЙ	535
Замчисько	535
Людмила СТАРИЦЬКА-ЧЕРНЯХІВСЬКА	548
Жива могила. <i>Українська легенда</i>	549
ЛІТЕРАТУРНІ ІЛЮСТРАЦІЇ	585
Невідомий	587
Кімната привидів. <i>Розповідь інженера</i>	587
Венеціян БІЛИЛОВСЬКИЙ	590
Візит з іншого світу	590
Омелян ПАРТИЦЬКИЙ.	592
Викликуване духів	592
«Світлі і темні духи».	597
1. О тім, як темний дух утік під стіл.	599
2. О тім, як світлий дух грав на фортеп'яні.	600